

Observations- og handleplan for okklusionsudvikling hos 3-21-årige.

Guide for tandlæger og tandplejere

Generelt særlig opmærksomhed vedr.:

- **sent tandskifte** så flg. ikke forpasses: rettidig diagnostik af agenesier, ektopier og ufrembrudte tænder, som kan være langt i roddannelsen.
Se skemaer over frembrudstidspunkter senere i dokumentet.
- at der ikke bør være mere end ½ år mellem frembrud af samme tand i højre og venstre side

Rød tekst indikerer behov for konsultation ved specialtandlæge.

3-5 årige	<i>Eruptionsafvigelser og funktionelle malokklusioner</i>
DENTITION Eruptionsafvigelser: 6 ± 6 Impaktering af primære molarer	<i>OBS: Ektopi, standset eruption.</i> • evt. TP-springs eller lignende, da beslibning eller ekstraktion af primære tand giver pladstab <i>OBS: hæmmet højdeudvikling af processus alveolaris, uønskede tandkipninger, spec. 6±6.</i> • spec. tdl. laver handleplan mhp. opbygning eller ekstraktion af primære molarer
OKKLUSION Invertering og/eller krydsbid:	<i>OBS: Tvangsføring.</i> • forsøge beslibning af primære tænder hvis muligt • suttevaner forsøges brudt
FUNKTION Frontalt åbent bid, krydsbid:	<i>OBS: Suttevaner / tungedysfunktion.</i> • forsøge beslibning hvis muligt (krydsbid) • suttevaner forsøges brudt

6-8 årige	Eruptionsafvigelser, funktionelle malokklusioner og pladsproblemer
DENTITION Eruptionsafvigelser / pladsproblemer: Incisiver: Afvigelser i forhold til det normale eruptionsmønster 6 ± 6 Impaktering af primær molar OKKLUSION Invertering, underbid, krydsbid:	<i>OBS: generelt sent tandskifte (evt. rtg.) Se tandfrembrudsdiagram sidst i skriftet.</i> <i>OBS: Ektopi / misdannelse (f.eks. efter traume); agenesi, eruptionshindring (f.eks. mesiodens).</i> • tag enoral røntgenoptagelse, hvis en permanent tand ikke er i frembrud indenfor ½ år efter tilsvarende tand i modsatte side. • evt. intervention <i>OBS: Ektopi; standset eruption.</i> • TP-springs eller lignende, da beslibning eller ekstraktion af primære tand giver pladstab • Ved manglende effekt ses af spec. tdl. <i>OBS: Hæmmet højdeudvikling af processus alveolaris, uønskede tandkipninger specielt 6±6. Agenesis obs pro.</i> • opbygning eller ekstraktion af primær molar <i>OBS: Tvangsføring, asymmetri.</i> • evt. tidlig interceptiv behandling for at ophæve malokklusion, tvangsføring og eventuelle pladsproblemer (eks.: transversel ekspansion med plade eller QH; protraktion med facemask)

Store horisontale overbid/dybe bid:	<i>OBS: insufficient læbelukke og gingival påbidning, alvorlige psykosociale problemer, traumerisiko.</i> • ses af spec.tdl. (intervention vægtes i forhold til risikovurdering og generelt behandlingsbehov)
PLADSPROBLEMER Udtalt trangstilling i fronten:	<i>OBS: persisterende primære tænder, udtalte enkelttandsfejl.</i> • evt. slibeterapi eller ekstraktion af primære tænder for at mindske enkelttandsfejl. (Intervention vægtes i forhold til formodet senere behandlingsbehov)
FUNKTION Frontalt åbent bid, krydsbid:	<i>OBS: Fingersutning, tungedysfunktion.</i> • sutteuvane forsøges brudt • evt. tidlig behandling for at normalisere tungefunktionen (tongue tamers; tungegitter)

9-13 årige	Afviigelser i hjørnetands- og sidetandsskiftet samt afviigelser, der har afventet optimalt behandlingstidspunkt
DENTITION Afviigelser i forhold til det normale eruptionsmønster: Hjørnetænder Impaktering/ankylose af primære molarer Hjørnetænder/præmolarer	<i>OBS: Ektopi, resorptionsrisiko 2+2, forsinket eruption, agenesi.</i> • 3+3 skal fra 9-10 års alderen kunne palperes tydeligt facielt i omslagsfolden i regio 3+3. Hvis ikke tages enorale rtg. for udredning. Ved den kliniske undersøgelser "rokkes" med 03+03 på det for patienten normale fældningstidspunkt. Løsningen skal være nogenlunde ens i de to sider • 03+03 skal være skiftet på nogenlunde samme tidspunkt. Hvis ikke, tages rtg. for udredning <i>OBS: hindret højdeudvikling af processus alveolaris, elongation af antagonist(er), uønskede tandkipninger. Agenes i obs pro.</i> • evt. opbygning eller ekstraktion af primære molar (± pladsholder skal konfereres med specialtandlæge) • Ses af spec.tdl. hvis/når der er > 2 mm's impaktering <i>Ved agenesi i familien, tag f.eks. skærmet panorama ved ca. 9 år (hvis der ikke allerede foreligger rtg. hvor hjørnetænder og præmolarer ses).</i> <i>Ved sent tandskifte: Tag rtg. ca. ved 12 år hvis ikke alle hjørnetænder og præmolarer er i frembrud eller ses på tidl. rtg. OBS for ektopi, agenesi, snarligt rodlukke.</i> <i>Se tandfrembrudsdiagram sidst i skriftet.</i>

OKKLUSION Sagittale / vertikale afvigelser: Store overbid / distal okklusion / dybt bid	<i>OBS: insufficient læbelukke og gingival påbidning, alvorlige psykosociale problemer. Forværring af HO/VO, traumerisiko.</i> • Skal ses af spec. tdl. m. henblik på evt. vækstadapterende behandling omkring 10-års alderen. Speciel opmærksomhed overfor piger, der er langt i tandskiftet. De bør identificeres og sættes til visitation tidligt i DS3 <i>OBS: ved dybt/tæt bid om der udvikles atypisk slid.</i>
Underbid / mesial okklusion	<i>OBS: tvangsføring, slid på incisiver, ubalanceret vækst af mandiblen, alvorlige psykosociale problemer.</i> • Skal ses af spec. tdl.
Transverselle afvigelser: Krydsbid, saksbid, midtlinjeforskydninger	<i>OBS: asymmetrisk kæbevækst, tvangsføring, bidlåsning, elongationsrisiko ved ustabil antagonistkontakt.</i> • Skal udredes. Ses af spec. tdl.
PLADSPROBLEMER Udtalt trangstilling Udtalt spredtstilling	<i>OBS: frembrudshindringer, elongationsrisiko ved ustabil antagonistkontakt, psykosociale problemer.</i> • Skal udredes. Ses af spec. tdl. • Skal udredes. Ses af spec. tdl.

FUNKTION Forværring af tidligere observerede ikke-behandlingskrævende afvigelser. Bidfunktionelle problemer.	<i>OBS: Åbent bid, tungeuvane, læbefang, ganepåbidning, neglebidning, slid.</i> • Ses af spec. tdl. <i>OBS: Hovedpine, kæbeledslyde, muskelsmerter og nedsat gabebevne.</i> • Behandles efter gældende principper
VED AGENESI: Der laves tid til OR-vis. hos specialtandlæge. Regionstandplejen giver som hovedregel ikke tilsagn til erstatning svarende til agenesi 5+5, hvorfor det vil være hensigtsmæssigt, at lokal behandler sammen med specialtandlæge og familien vurderer evt. mulighed for ex af 05+05 på det tidligst mulige tidspunkt (efter 9 årsalderen) mhp. spontan lukning af tandbuen. <u>Ved funktionel indikation for erstatning og OR-behandling:</u> Specialtandlægen søger forhåndstilsagn til erstatninger i god tid inden 18 år hos Regionen. <u>Ved funktionel indikation for erstatning men ikke for OR-behandling:</u> Lokal behandler og specialtandlæge aftaler, hvem der ansøger Regionen. Den, der ansøger Regionen, har ansvar for at følge op på, om der kommer svar fra Regionen.	

14-21 årige:	<i>Afvigelser i sidetandsskiftet samt forværring af trangstilling og incisale relationer</i>
DENTITION Ikke erupterede permanente tænder / persisterende primære tænder (f.eks. hos tilflyttere): Impaktering af primære molarer: OKKLUSION Incisale relationer: Horisontalt overbid som forværres (sammenlign med tidligere målinger) Formindsket horisontalt overbid/progenitendens Forøget vertikalt overbid/mere tendens til dybt bid i forh. til tidligere mål. Formindsket vertikalt overbid/mere tendens til åbent bid	<i>Rtg.: OBS for ektopi, forsinket eruption, agenesi. Ses af spec.tdl.</i> Kontroller tidligere aftaler. Evt. udredning med rtg. Skal persisterende primære molarer evt. bevares? Er der ansøgt om forhåndstilsagn hos Regionstandplejen? <i>OBS: hindret højdeudvikling af processus alveolaris. Agenesi obs pro.</i> Revision af behandlingsplan ved impaktering af primær molar, der forventes bevaret ved agenesi. Evt. opbygning eller ekstraktion af primær molar. <i>Ses af spec.tdl.</i> <i>OBS: læbelukke.</i> <i>Skal udredes. Ses af spec. tdl.</i> <i>OBS: sen UK-vækst med progeni-tendens og/eller slid af ikke generel art.</i> <i>Skal udredes. Ses af spec. tdl.</i> <i>OBS: gingival påbidning og/eller slid af ikke generel art.</i> <i>Skal udredes. Ses af spec.tdl.</i> <i>OBS: tungedysfunktion og/eller basalt åbent bid</i> <i>Skal udredes. Ses af spec.tdl.</i>

PLADSPROBLEMER FUNKTION Forværring af tidligere observerede ikke-behandlingskrævende afvigelser Bidfunktionelle problemer	<i>OBS: forværring i forhold til tidligere</i> Er der risiko for gingival påbidning (f.eks. ved forværret UK-trangstilling)? • Skal udredes. Ses af spec.tdl. <i>OBS: Åbent bid, tungeuvane, læbefang, ganepåbidning, slid af ikke-generel karakter f.eks. ved forværret VO eller neglebidning.</i> • Ses af spec. tdl. <i>OBS: Hovedpine, kæbeledslyde, muskelsmerter og nedsat gabebevne.</i> Behandles efter gældende principper.
--	---

To skemaer der viser tandfrembrudstidspunkter

Box 15-2

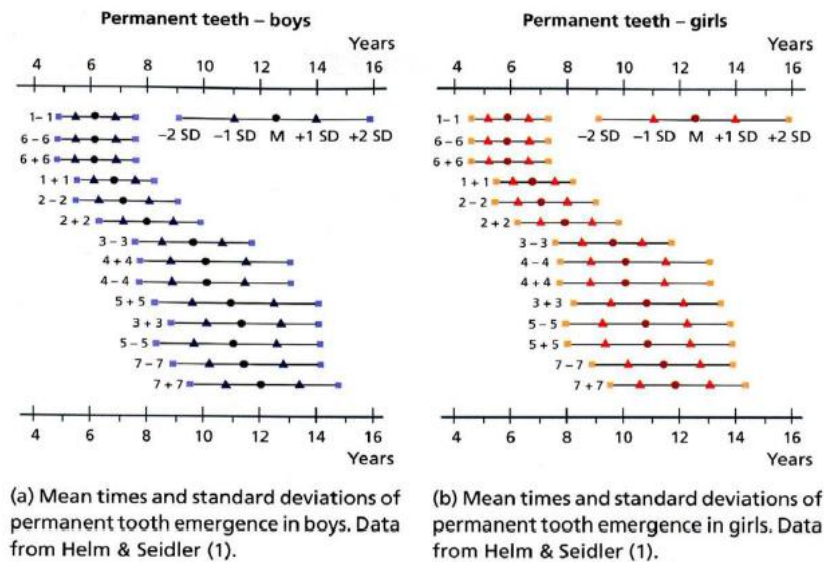
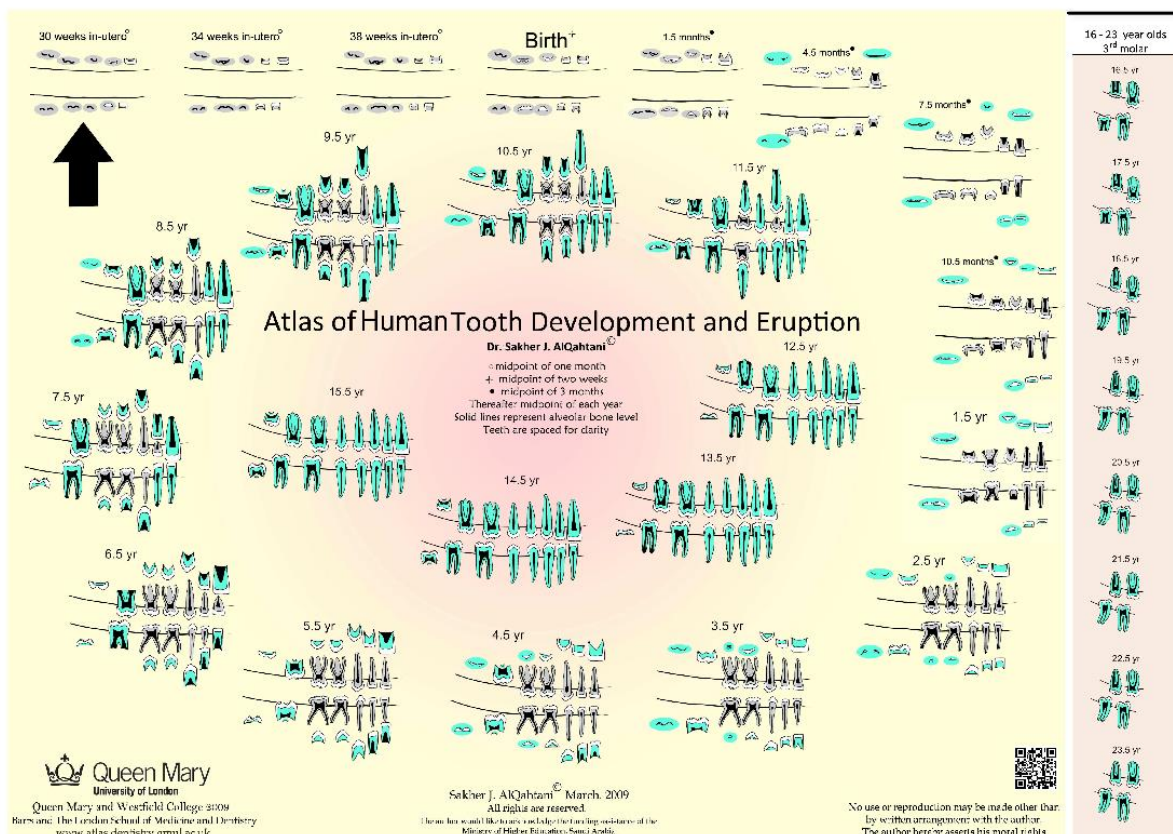


Fig. 3. Gennemsnitlige frembrudstider for de permanente tænder hos danske drenge og piger (baseret på data fra Helm & Seidler 1974).



Let revideret i forhold til skrift udarbejdet 2020 af:
Specialtandlæge, ph.d. Lisbeth Nielsen, Viborg og
lektor MSK, ph.d., specialtandlæge Dorthe Arenholt Bindslev, Sektion for Ortodonti,
Odontologisk Institut, Århus Universitet samt Silkeborg Kommune Tandpleje.